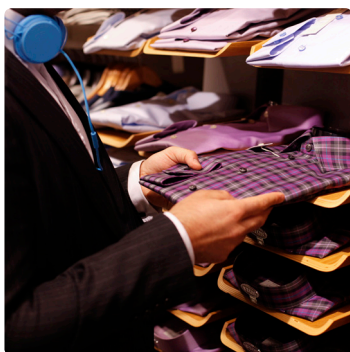

Omvärldsanalys 1

april 2012

1. Inledning

Följande omvärldsrapport tar sin utgångspunkt i de händelser i omvärlden som kan tänkas påverka Kronofogden under de närmaste åren. När det gäller konsekvenserna för Kronofogdens del är dessa inte alldeles enkla att beskriva. Myndighetens bevakningsområde täcker nämligen ganska komplexa skeenden i omvärlden, om vilka det i sig finns många delade meningar.

Kronofogden påbörjade sitt mer strukturerade arbete med omvärldsbevakning och omvärldsanalys hösten år 2008 och en första analysrapport publicerades 2009. Organisationens struktur har under dessa år varit ungefär densamma, men kommer nu till viss del att förändras till följd av att myndigheten som sådan också genomgått organisatoriska förändringar. Denna rapport är därför att betrakta som en rapport mellan den nuvarande och blivande organisationen.

I denna rapport finns en *ärendebarometer* som beskriver inflödet till Kronofogden. Syftet med denna barometer är att löpande visa hur inflödet av ärenden ser ut och hur detta förändras över tid. Precis som i tidigare rapporter kommer vi att fokusera på några temaområden. *Hushållens sparande* har visat sig bättre än väntat. Vilka konsekvenser får detta för hushållens förmåga att hantera ekonomiska kriser? *Pensionärernas situation* och ekonomiska villkor behandlas därefter. Omställningen från yrkesarbetande till pensionär är idag mer problematisk, främst i ekonomiskt avseende. Finns det risk för att fler äldre överskuldssätter sig? Slutligen tittar vi på den successivt växande *e-handeln*. Kronofogden har redan observerat att unga vuxna, och i synnerhet unga kvinnor, får betalningsproblem på grund av konsumtion på Internet. Ökar risken för överskuldssättning nu när e-handeln gör det allt enklare att konsumera?

Underlaget till analysen kommer bland annat från händelser som rapporterats in till myndighetens omvärldsportal, *Perspective*. I portalen fångas nyheter från olika tidningar och tidskrifter upp, men även rapporter från olika myndigheter och institut. Det är en medveten strategi att även använda mindre ”tungt” källor. Ofta finns där intressanta synpunkter på sakfrågor som kan föra resonemangen och analysen vidare. Därutöver har analysgruppen hämtat information från olika officiella statistikkällor, myndighetsrapporter samt Kronofogdens egen verksamhetsstatistik.

Analysgruppen, som tagit fram rapporten, består av Axel Eklund, Lena Jonsson samt Robert Olsson (sammankallande).

Det är vår förhoppning att denna rapport blir ett viktigt tillskott till myndighetens strategiska planeringsarbete och verksamheternas prognosverksamhet.

5 april 2012

Lena Bäcker
Verksamhetschef

2. Konjunkturläget

Osäkerheten i världsekonomin håller i sig. Bilden av det ekonomiska läget har varit blandad och tillväxten har varit ojämn över kontinenterna. Effekter av finanskrisen år 2009 hänger fortfarande kvar och återhämtningen har påverkats negativt av naturkatastrofer i Asien, den europeiska skuldkrisen och stigande konsumentpriser. Till detta kommer en fortsatt instabil situation i vissa arabländer och sanktionerna mot Iran.

2.1 Läget i världsekonomin

I Europa har flera länder fått sina kreditbetyg sänkta. En stigande arbetslöshet och en svag tillväxt i Europa har lagt sordin på stämningen. Läget är instabilt, bland annat beroende på tuffa nationella budgettätstramningar. I EU-kommissionens senaste rapport förutspås en svag konjunkturedgång under första halvan av år 2012. Däremot finns det förhoppningar om att tillväxten kommer att stiga igen någon gång efter sommaren.¹ Läget i Grekland är alltjämt allvarligt, men de värsta scenarierna kanske kan skjutas åt sidan eftersom den europeiska centralbanken nu agerat och långivarna gått med på att göra vissa avskrivningar.

I USA har det ekonomiska läget förbättrats något. Den amerikanska centralbanken spår en viss ljusning i ekonomin och räntorna förväntas att ligga kvar på en mycket låg nivå, åtminstone fram till år 2014.²

I Asien är den japanska ekonomin fortsatt påverkad av naturkatastrofen förra året. I Kina har BNP-tillväxten legat på drygt 10 procent under många år. Under sista kvartalet i fjol var tillväxten i Kina 8,9 procent. Frågan är om Kinas ekonomi rimligen kan fortsätta att växa i den takt som vi hittills skådat. Vissa experter tror att den egentliga tillväxten är lägre, bland annat på grund av minskad försäljning av bilar och fartyg. Dessutom minskade Kinas behov av att importera olja.³ Till detta kan läggas ett annat orosmoment, den tickande bomb som kan utlösas av en eventuell kommande bostadsbubbla i landet.

Oljan har på senare tid ersatt Grekland som investerarnas främsta orsak till oro. Bakgrunden är det snabbt stigande priset på råolja, som för en kort tid sedan låg på 147 dollar per fat. Sanktionerna mot Iran har redan gjort att tillgången på olja minskat på världsmarknaden, vilket i sig får priset att stiga. Eskalerar konflikten kan vi mycket väl se ett pris på närmare 200 dollar per fat.⁴ Ett fortsatt stigande oljepris kommer att få negativa konsekvenser för Europas ekonomi. Nordea anser att det till och med kan bli tal om en djup recession för hela Europa.⁵

2.2 Konjunkturen i Sverige

Årets första konjunkturrapporter såg inte särskilt ljusa ut. Konjunkturinstitutet (KI) varnade för en svag tillväxt i ekonomin. De svenska statsfinanserna är dock fortsatt stabila även om det väntas bli ett mindre underskott i årets budget. Under åren 2012-2013 kommer skatteinkomsterna att minska med 50 miljarder, enligt Riksgälden.⁶ Svensk export minskade i slutet av förra året och konkurserna ökade under första kvartalet i år. Enligt UC är detaljhandeln särskilt drabbad eftersom privatkonsumtionen har minskat på hemmaplan.⁷ Barometerindikatorn steg dock en aning i februari för första gången på nio månader.⁸ Inköpschefsindex var i december något under det

¹ European Commission, (webb), *Interim Forecast, February 2012*

² Dagens Nyheter (webb), "Viss ljusning i USA:s ekonomi" 2012-03-13

³ Inbeijing.se (webb) "Kan Kinas ekonomiska tillväxt fortsätta?" 2012-01-20

⁴ Svenska Dagbladet, (webb), "Tung ekonom: Oljan är det nya Grekland" 2012-03-04

⁵ Ibid. "Ekonom varnar för högt oljepris" 2012-03-05

⁶ Dagens industri (webb), "Mindre pengar i Borgs plånbok" 2012-03-06

⁷ UC (webb). "Konkursstatistik, januari 2012" 2012-02-06 "Konkursstatistik mars 2012" 2012-04-04

⁸ Konjunkturinstitutet, *Konjunkturbarometern februari 2012*

viktiga 50-strecket. I januari steg index till 51,4 för att i februari åter gå tillbaka och stanna vid 50,3.⁹ Enligt Riksbanken är inflationstrycket lågt, främst på grund av ett lågt kostnadstryck och en starkare kronkurs. För att hålla inflationsmålet om 2 procent sänkte Riksbanken reporäntan i februari till 1,50 procent. Räntan förväntas ligga på samma nivå under hela året.¹⁰ Även om konjunkturläget i Sverige är lite dystert, visar KI:s senaste rapport att företagens och hushållens förtroende för ekonomin har stärkts på senare tid. Detta är ett tecken på att konjunkturen kommer att förbättras, även om återhämtningen kommer att gå långsamt.¹¹

Statistik från Arbetsförmedlingen visar att vi i februari hade en öppen arbetslöshet på 8,7 procent. Arbetslösheten har därmed ökat jämfört med år 2011.¹² Sysselsättningsgraden är 65 procent i åldergruppen 15-74 år, vilket är något lägre än före finanskrisen.¹³ På bostadsmarknaden går meningarna isär vad som kan komma att hända med priserna. Enligt SKOP:s senaste undersökning tror nu fler än tidigare på att bostadpriserna kommer att sjunka, både i Stockholm och i övriga landet.¹⁴ Statens bostadskreditnämnd (BKN) har länge varnat för ett prisras på bortemot 20 procent.

2.3 Kronofogdens ärendebarometer

I samband med olika externa konjunkturanalyser efterfrågas ofta hur inflödet av mål, ärenden och gäldenärer ser ut hos Kronofogden. I tabellen nedan anges därför hur läget ser ut bland myndighetens olika verksamhetsgrenar. Som referensmått lämnas helårsstatistik för åren 2010 och 2011. En prognos anges även för innevarande år.

Ärendeflödet Kronofogden	Januari - december			Januari - februari ackumulerat			Prognos 2012
	Utfall 2010	Utfall 2011	diff. i %	Utfall 2011	Utfall 2012	diff. i %	
Kundservice							
Inkomna telefonsamtal	1 030 197	1 033 233	0,3%	188 328	187 378	-0,5%	1 025 000
Inkommen e-post	56 394	74 847	32,7%	11 031	14 102	27,8%	89 800
Summarisk process							
Inkomna betalningsförelägganden	1 207 052	1 167 097	-3,3%	193 888	210 146	8,4%	1 222 000
Verkställighet							
Antal pågående gäldenärer	492 030	495 208	0,6%	502 981	503 487	0,1%	495 000
Antal inkomna Allmänna mål*)	1 703 835	1 613 353	-5,3%	270 858	257 930	-4,8%	1 590 000
Antal inkomna Enskilda mål**)	595 889	580 315	-2,6%	88 343	100 477	13,7%	600 000
Antal inkomna ansökningar om avhysning	9 866	9 224	-6,5%	1 449	1 460	0,8%	8 700
Antal inkomna försäljningsärenden	4 161	4 024	-3,3%	581	634	9,1%	4 000
Skuldsanering							
Inkomna ansökningar	5 725	8 452	47,6%	1 015	1 496	47,4%	10 196
Inkomna omprövningar	1 717	2 276	32,6%	307	513	67,1%	2 858
Tillsyn i konkurs							
Inkomna konkursärenden	7 600	7 298	-4,0%	1 180	1 303	10,4%	7 750

*) Allmänna mål, dvs. fordringar där staten är borgenär

***) Enskilda mål, dvs. fordringar från enskilda borgenärer

Källa: Kronofogden

⁹ Swedbank (webb), Inköpschefsindex: December 2011 – februari 2012

¹⁰ Riksbanken (webb). "Aktuell prognos för reporänta, inflation och BNP". 2012-02-21

¹¹ Konjunkturinstitutet (webb), Rapport "Konjunkturläget mars 2012"

¹² Arbetsförmedlingen (webb), Pressmeddelande "Arbetsmarknaden i februari 2012" 2012-03-14.

¹³ Ekonomifakta.se (webb) "Läget i ekonomin, februari 2012"

¹⁴ SKOP (webb). Pressmeddelande. "Hushållens förväntningar om bostadsmarknaden". 2012-02-07

Alla värden anger inkomna ärenden, som nya ansökningar, skulder, konkurser, brev och telefonsamtal. När det gäller gäldenärer har dessa av tradition angivits i värden som beskriver antalet pågående, det vill säga hur många gäldenärer som finns i vårt register per ett visst datum.

2.3.1 Kommentarer till ärendebarmetern

Antalet telefonsamtal till Kronofogdens Kundservice passerade miljonstrecket år 2009 och fortsätter att ligga däröver. Antalet kundrelaterade e-postmeddelanden till myndigheten är dock på tydlig uppgång. När det gäller antalet inkomna ansökningar om betalningsföreläggande ser de ut att ligga kvar på en mycket hög nivå. Antalet pågående gäldenärer ligger strax under 500 000, och förväntas göra detta även vid årets slut. Fördelningen mellan fysiska och juridiska personer är även den stabil, där antalet juridiska personer utgör cirka 60 000 av det totala antalet gäldenärer. Beträffande inkomna mål (fordringar) ser antalet inkomna allmänna mål ut att minska, och kommer i år förmodligen att vara färre än under år 2011. Orsaken till att de allmänna målen minskar hänger samman främst med att restföringsgränsen har höjts när det gäller skatteskulder (underskott på skattekontot). Antalet enskilda mål är dock på uppgång och stannar förmodligen på cirka 600 000 vid årets slut. Dessa mål styrs i huvudsak av inflödet avseende betalningsförelägganden, som för närvarande ligger fortsatt högt. Ansökningar om avhysning har visat sig minska i antal sedan år 2010. Prognosen för innevarande år ligger någonstans mellan 8 500 och 9 000. Här kan nämnas att 30-35 procent av de inkomna ansökningarna om avhysningarna verkställs. Utvecklingen av antalet inkomna försäljningsärenden avseende fastigheter och bostadsrätter väntas i år ligga på samma nivå som i fjol. Inkomna ansökningar om skuldsanering ser ut att öka och väntas i år hamna över 10 000. Detsamma gäller antalet omprövningsärenden, vilka förväntas öka till närmare 3 000 vid årets slut. Slutligen beträffande inkomna konkursärenden minskade dessa mellan åren 2010 och 2011, men väntas nu öka något under året till följd av det ekonomiska läget.

3. Fokus på sparande

Hushållens disponibla inkomst har ökat varje år under 2000-talet. Medianvärdet för ekonomisk standard 2010 låg 37 procent högre än 1999, även om ökningen inte har varit lika stor för alla grupper.¹⁵

I debatten om hushållens ekonomi hamnar ofta konsumtionen i fokus, men även sparandet bör belysas. Sparandet kan ses som en garant för att hushållen klarar såväl konjunkturnedgångar som personliga ekonomiska kriser bättre. Finns det tendenser till ökat sparande som kan motverka överskuldssättning? Vem sparar och varför sparar man?

3.1 Hushållens sparande – bättre än väntat

94 procent av svenska folket tycker att det är mycket eller ganska viktigt att spara, vilket framgick av en enkätundersökning som SBAB gjorde för något år sedan. 3 000 personer tillfrågades om sitt sparande och det visade sig att svensken sparar i snitt 9 300 kr årligen. Ensamstående med barn sparar minst av alla grupper, men ändå så pass mycket som 7 100 kr per år i genomsnitt.¹⁶

Av samma SBAB-undersökning framgick också att 80 procent av de svenska hushållen har en sparbuffert. Sparbufferten används sällan till konsumtion. Den är i genomsnitt drygt 60 000 kronor men nästan fyra av tio hushåll har en buffert på över 100 000 kronor. Ungefär 10 procent har inte råd med någon sparbuffert.

Sparkvoten, andelen av den disponibla inkomsten som hushållen lägger på hög i stället för att konsumera, har fyra år i rad legat över tio procent om man räknar in avtals- och premiepensions-sparandet. Sett över en trettioårsperiod har högre nivåer bara uppmätts under den djupa 90-talskrisen. Även om man räknar bort pensionssparandet ligger sparandet högt (runt 6 procent).¹⁷

Många ser den egna bostaden som ett alternativt sparande när bankräntan är låg.¹⁸ Svenskarnas förmögenhet består till stor del av fastigheter och bostadsrätter – närmare bestämt drygt 70 procent. Värdet på detta sparande har ökat kraftigt efter 1999 och ökningen har varit större än för annat sparande.¹⁹ Om värdet står sig råder det delade meningar om. Många anser att bostadspri-serna på längre sikt är på väg nedåt.²⁰ Och frågan är vilket värde bostaden egentligen har som sparande? På en bostadsmarknad med allt färre hyreslägenheter, främst i landets tre största städer, kan det vara svårt att omvandla den egna bostaden till pengar i ett krisläge. Höga bostads-kostnader i form av räntor gör det också svårt att bygga upp en sparbuffert som är lätt att realiser-a snabbt.

Finansinspektionen har följt upp effekten av bolånetaket som infördes hösten år 2010. För första gången sedan år 2002 har belåningsgraderna sjunkit. Dessutom har andelen hushåll med nya lån över 85 procent i belåningsgrad minskat från 20 till 9 procent på två år. I princip alla hushåll som lånar över bolånetaket amorterar.²¹ För närvarande är det gynnsamt att amortera på bostadslå-nen. Med dagens räntor betraktas det som en bra sparform och det kommer i framtiden att in-nebära lägre boendekostnader. Hushåll med bolån på mer än 75 procent av köpeskillingen re-kommenderas att amortera för att skapa bättre balans i ekonomin.²²

¹⁵ SCB, ”Inkomstfördelningen 2010”, pressmeddelande 2012-02-17

¹⁶ SBAB, Rapport: *Så sparar svenska folket*, april 2011,

¹⁷ LO-tidningen (webb), ”Vi sparar pengar som aldrig förr”, 2012-01-20

¹⁸ SvD (webb), ”Experter osäkra på svajig bomarknad”, 2012-02-15

¹⁹ Statistisk årsbok 2012, s. 270

²⁰ SvD (webb), ”Hushållens vilja att låna avgör”, 2012-02-14

²¹ Finansinspektionen, pressmeddelande, 2012-03-13

²² Dagens industri (webb), ”Experten: Amortera fort”, 2012-03-23

När SAAB tidigare fick problem med att betala ut lönerna till sina anställda visade det sig att många var beroende av att utbetalningarna kom in punktligt på lönekontot varje månad. Effekten dämpades dock något av att de anställda kunde ta av sparat kapital, även om alla inte hade den möjligheten.²³ Situationen med de SAAB-anställda visar på nödvändigheten av att ha en ekonomisk buffert. Enligt SBAB:s undersökning ovan uppger en av fyra svenskar att de inte har några pengar kvar i slutet av månaden – fyra av tio ensamstående med hemmavarande barn är i den situationen.

Det visar sig alltså att inkomstnivån inte ensamt är den avgörande faktorn för om hushållen sparar eller inte. Attityden till sparande väger tungt i sammanhanget. Att utgifterna tenderar att öka med inkomsterna kan vara en riskfaktor som kan motverka en ekonomisk framförhållning för hushållen. Balansen mellan att vilja men inte göra är lika väsentlig som mellan att vilja men inte kunna.

3.2 Ungdomar, sparande och skulder

Hur ställer sig framtidens vuxna till sparande? Är den generation som växer upp nu rustad att ta det större ansvar för sin personliga ekonomiska situation som krävs i dagens samhälle? Eller tänker de kortsiktigt endast på att ”konsumera mera”? Vi har identifierat fem trender som kan inverka negativt på unga vuxnas chanser att hantera privatekonomin.

3.2.1 Fem oroande trender

1. *Lärande om pengar och ekonomi*

Ungefär två tredjedelar av barn och ungdomar får fortfarande vecko- eller månadspeng med bestämt belopp, men det är en tydlig trend sedan år 1996 att en större andel barn i nästan alla åldrar i stället får pengar vid behov. De barn som får pengar vid behov har dessutom 15 kronor högre månadsinkomst än barn som har avtalad inkomst.²⁴

Trenden att fler barn får pengar när de ber om det oroar ekonomen Kristian Örneelius på Institutet för Privatekonomi. Han säger att det finns en risk att barnen inte lär sig att hushålla med pengarna om de får pengar när de ber om det.²⁵ Om man redan som barn fått möjlighet att hantera en avtalad peng kan förståelsen öka för att pengar inte är en oändlig resurs. Det kan också öka intresset och höja självförtroendet för att hantera sin ekonomi.

2. *Bristande mattekunskaper en riskfaktor*

Unga vuxna har påfallande dåliga mattekunskaper, vilket Finansinspektionen (FI) konstaterade efter en undersökning av räknefärdighet och finansiell förmåga hos 1 300 svenska konsumenter mellan 18 och 80 år. I förlängningen ser FI att den enskildes ekonomi kan påverkas om kunskaperna i matematik är bristfälliga. Finansiellt beslutsfattande är ofta komplicerat och för att komma fram till ett någorlunda optimalt val behöver individen vara bekant med grundläggande finansiella beslut och produkter. Den som inte kan räkna rätt kan inte välja mellan olika sparprodukter och kan inte heller bedöma risk.²⁶

3. *Det kontantlösa samhället*

Allt färre bankkontor erbjuder kunderna det tidigare så självklara valet att sätta in eller ta ut kontanter. Nordea, Swedbank och SEB har tillsammans över 750 kontor, men hos drygt 40 procent av dem har manuell kontanthantering försvunnit. Enligt Peter Ayliffe, VD för kortföretaget Visa

²³ Svenska Dagbladet (webb), ”Svenska löntagare lever från dag till dag”, 2012-03-22

²⁴ Veckopengsundersökningen, Institutet för Privatekonomi, Januari 2012

²⁵ DN (webb) ”Fler familjer överger veckopengen”, 2012-01-18

²⁶ Finansinspektionen (webb), Pressmeddelande ”Unga vuxna behöver bättre räknefärdigheter”, 2011-02-24

Europa, kommer mobilen att bli nästa betalningshjälpmedel. Redan om åtta år tror han att hälften av företagets kunder i västvärlden handlar med mobilen.²⁷

Plastkort av olika slag och betalning via mobiltelefon kan leda till att utgifter inte uppfattas som lika konkreta som när man langar upp hundralappar ur plånboken, menar SEB:s privatekonom Gunilla Nyström.²⁸ Även e-handeln – med snabba och enkla kreditlösningar, se s. 17 – kan medföra att konsumenter får svårt att bedöma de verkliga kostnaderna och hur mycket pengar man egentligen har kvar. Det här kan innebära att barn och ungdomar får ännu sämre grepp om pengars värde, särskilt om de inte fått lära sig att hantera och planera en egen börs.

4. Undviker unga deltagande i sociala skyddsnet?

95 000 ungdomar (18-24 år) var inskrivna som arbetslösa hos Arbetsförmedlingen i februari 2012. Många av dessa har varit arbetslösa i över två år.²⁹ Fyra av fem arbetslösa under 24 år har, trots att de står till arbetsmarknadens förfogande, inte rätt till a-kassa.³⁰ Det är inte först och främst nivån på ersättningen inom den allmänna arbetslöshetsförsäkringen som ger unga en utsatt ekonomisk position som arbetslösa, utan att det är svårt att kvalificera sig för ersättning.³¹ För att få inkomstrelaterad ersättning måste man uppfylla medlemsvillkoret (medlem i a-kassa minst tolv månader) och arbetsvillkoret (arbetat minst 80 tim/månad i minst sex månader året innan) samt vara aktivt arbetssökande på arbetsförmedlingen.³² Få unga uppfyller de kraven.

Dessutom är det dyrt att vara med i a-kassan i typiska låglönebranscher där unga ofta jobbar med osäkra anställningsvillkor. Hög arbetslöshet i hotell- och restaurangbranschen gav hög medlemsavgift för a-kassan och det fick till följd att åtskilliga hoppade av a-kassan eller avstod från att gå med.³³ Hotell- och Restauranganställdas Arbetslöshetskassa var en av de kassor som drabbades hårdast under åren 2007-2008, men också Handels, Fastighets och Transport hör till dem som tappat många medlemmar. Dessa kassor har också de högsta avgifterna och yrkesgrupperna har låga löner.³⁴

5. Unga väljer bort hemförsäkringen

Det verkar som att unga även väljer bort det skydd en hemförsäkring kan ge. I undersökningar om försäkringsfall vid resor till utlandet framkommer det att 25 procent av unga vuxna mellan 18 och 26 år saknar hemförsäkring. De är vana vid att föräldrarna ordnar försäkring åt dem eller så tror de att de inte har något av värde att försäkra.³⁵ Även här verkar det brista i kunskaperna hur man skyddar sig mot risker och om hur man hanterar sin personliga ekonomi.

3.2.2. Motverkande trender

Det finns dock flera ljuspunkter som kanske motverkar den lite mörkare bild vi hittills tecknat av de unga vuxnas livsvillkor. Det har talats om 90-talisterna som Generation Ordning & Reda.³⁶ På det hela taget kännetecknas generationen av en viss konservatism, det är inne att vara skötsam och ha ett ordnat liv. Alkoholkonsumtion och tonårsaborter har exempelvis minskat i jämförelse med tidigare ungdomsgrupper.³⁷

²⁷ SR Ekot (webb) 2012-01-19

²⁸ DN (webb), "Kort och frestelser I ungas ekonomi", 2012-01-16

²⁹ Arbetsförmedlingen, "Information om arbetsmarknadsläget, februari 2012"

³⁰ Tidskriften Socialpolitik (webb) Maria Wallin, Stefan de Vylder, "Det Nya Sverige", 2011-02-16,

³¹ Swedbank, Ersättning vid arbetslöshet, nov 2009, s. 21

³² Tidskriften Socialpolitik (webb) maj 2010, Tapio Salonen, Varannan utanför

³³ Kjellberg, *Vilka "hoppade av" a-kassan eller avstod från att gå med? En studie av a-kassornas medlemsras*, Soc. Inst. Lunds Universitet, Research Reports 2010:3, uppdaterad 2011-11-24, s. 73 f

³⁴ Hotellrevyn (webb) "Unga har inte råd att vara med i a-kassan", 2010-09-13

³⁵ P3 Nyheter (webb), "Det kan bli dyrt utan reseförsäkring", 2011-07-19, samt mejl från pressansvarig hos If

³⁶ Se bland annat SJ:s magasin Kupé, jan-feb 2012, s 24-25

³⁷ Upsala Nya Tidning (webb), "Generation ordning", 2011-10-18.

Följande tre trender kan sammantaget tyda på ett större ansvarstagande hos unga vuxna. Vad de får för effekt på längre sikt är svårt att sia om. Men om det visar sig ligga något i talet om Generation Ordning & Reda kan det få stor betydelse, eftersom det handlar om trender hos unga vuxna i formbar ålder – det är de som blir de framtida samhällsbärarna.

1. Sparandet ökar bland barn

Veckopengsundersökningen visar att andelen barn som sparar har ökat sedan de föregående undersökningarna. SBAB:s enkät om sparande, ovan s. 5, visar att även de unga faktiskt är flitiga sparare. Bland unga vuxna är det större andel än i någon annan grupp – två tredjedelar – som tycker att det är viktigt att spara.³⁸ Nästan hälften av alla mellan 15 och 25 år uppger att de sparar mellan 1 000 och 5 000 kronor per år och en tredjedel i gruppen sparar ännu mera.

2. Unga vuxna sparar i sin bostad

Även unga vuxna sparar i sin bostad. Unga låntagare (16–25 år) utgör 8 procent av 2011 års stickprov av nya bolån i jämförelse med 2 procent år 2009.

Efter att bolånetaket infördes år 2010 har det enligt Finansinspektionens bolåneundersökning blivit något vanligare att bankernas kunder, framför allt förstagångsköpare, får avslag på sin låneansökan.³⁹ De som inte klarar bankernas krav för att få lån avstår från att låna. Istället väljer de att spara längre eller skjuta på köpet. Ett klokt beslut, tycker bland andra Bengt Hansson, marknadsanalytiker på Staten Bostadskreditnämnd.⁴⁰

3. Ungdomar får utökade möjligheter att lära sig ekonomi

Ungdomar får möjlighet att lära sig om ekonomi under skoltiden. Undervisning om eget företagande och ekonomi ingår numera i alla hantverksprogram på gymnasieskolan och erbjuds som tillval på teoretiska program.⁴¹ Under rubriken Skolans uppdrag skrivs i läroplanen: ”Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper och förhållningssätt som främjar entreprenörskap, företagande och innovationstänkande.” Det är vanligt att unga tränas i att starta så kallade utbildningsföretag.

3.3 Konsekvenser för Kronofogden

Allt från avregleringen av finansmarknaden till genomförda skattereformer och privatisering av offentlig verksamhet har gjort att vi lever i en helt ny ekonomisk verklighet. Villkoren för att låna pengar, betala räntor och amortera skulder är helt andra än för 25-30 år sedan.⁴² Många människors kunskaper om privatekonomi är inaktuella. När man kommit upp i den åldern att man köper dyr bostad och har fått dyra vanor kan felaktiga privatekonomiska beslut få stora konsekvenser, eftersom det handlar om stora värden och betydelsefull egendom.

Unga vill konsumera, har dålig ekonomi och skuldsätter sig. Detta avspeglar sig i Kronofogdens register – ungdomars skulder knutna till konsumtion, postorder och krediter har ökat de senaste åren och just nu finns inget som tyder på att den trenden avtar, snarare tvärtom. Unga skapar sin identitet genom konsumtion.⁴³ Om föräldragenerationen inte begriper sig på sin egen privatekonomi och då många har dåliga kunskaper i matematik, kan man fråga sig hur kunskapsöverföringen mellan generationerna fungerar. Till detta ska läggas många ungas avsaknad av akassa och försäkringsskydd. Bilden blir mörk.

³⁸ se s. 5 ovan

³⁹ Finansinspektionen, s. 6, Rapport: *Den svenska bolånemarknaden*

⁴⁰ DN (webb) ”Bolånetaket stänger de unga ute”, 2012-02-13

⁴¹ Skolverket, *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*

⁴² Ekonomijournalisten Annika Creutzer vid Miljöpartiets ekonomiska vinterseminarium 2012-02-08, Miljöpartiets webb

⁴³ Kronofogden *Omvärldsanalys 2, November 2011*, s. 11

Men bilden är också spretig. Det verkar finnas tendenser som pekar mot ett ökat sparande och ansvarstagande för den egna ekonomin – många ungdomar värderar sparande högt, lär sig om ekonomi i skolan, väntar med att skuldsätta sig och sparar istället. Generation Ordning & Reda – om den finns – får troligen lättare att klara konsekvenserna av sämre ekonomi och arbetslöshet.

Sparkvoten är numera relativt hög. Det kan bero på att folk tror att tiderna är på väg att bli sämre, men det är inte en självklar slutsats. Prognoschefen på SEB förklarar det med att man är osäker om vad de offentliga välfärdssystemen kan erbjuda i framtiden och därför vill ha egna sparresurser. LO-ekonomen Mats Morin delar den åsikten.⁴⁴

Att hushållens sparande är bättre än väntat gör att folks motståndskraft att hantera ekonomiska kriser och lågkonjunktur borde öka. Även om lönen är slut vid månadsskiftet behöver det inte innebära att hushållen är utan pengar – många har en buffert och är medvetna om att hantera den med försiktighet. Denna utveckling kan motverka ett ökat ärendeflöde till Kronofogden, åtminstone på kort sikt.

⁴⁴ LO-tidningen, "Vi sparar pengar som aldrig förr", 2012-01-20

4. Pensionärer – omställningsproblem och skuldsättning?

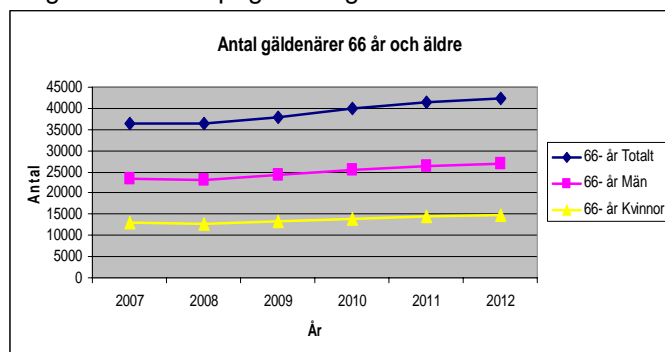
I den senaste omvärldsanalysen beskrevs ålderspensionärerna som en ”tickande bomb” av Budget- och skuldrådgivarna i landet. De upplevde att antalet pensionärer som kontaktat dem ökat och som orsak uppgavs att de hade otillräckliga kunskaper om hur ekonomin blir efter pensioneringen. Gruppen pensionärer omnämndes redan i omvärldsanalysrapport 2 från år 2009 som en potentiell en riskgrupp. Kronofogden befarade då att de ekonomiska försämringar som väntades drabba gruppen skulle innebära att allt fler skulle få problem med ekonomin i framtiden.

Under de kommande åren kommer befolkningsstrukturen att ändras och vi kommer att få allt fler pensionärer i landet, då de födda mellan 1945 och 1954 nu lämnar arbetsmarknaden. År 2030 beräknas landets folkmängd vara 10,3 miljoner och det är gruppen som är 65 år eller äldre som växer mest. I detta sammanhang finns det flera saker som Kronofogden bör vara observant på.

4.1 Äldre personer i Kronofogdens register

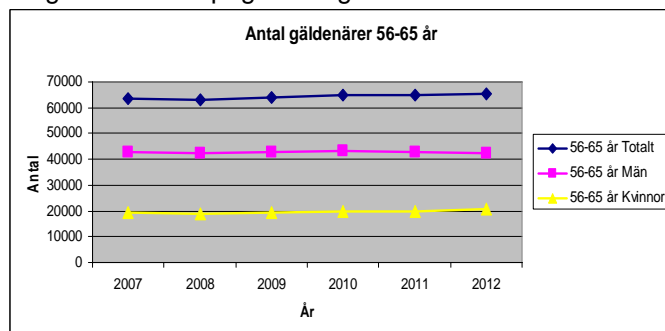
I Kronofogdens register fanns i februari i år 42 202 personer som är 66 år eller äldre registrerade. Det är en ökning med 2,1 procent jämfört med året innan och en ökning med 15,5 procent sedan februari 2007. Antalet registrerade gäldenärer i åldersgruppen 56-65 år, alltså de som under kommande år går i pension, ökade med drygt 1 procent till 65 622 personer mellan februari 2011 och februari 2012 och med drygt 3,5 procent mellan februari 2007 och februari i år.

Diagram 1. Antal pågående gäldenärer 66 år och äldre

Källa: Kronofogden, feb. 2012

Diagram 2. Antal pågående gäldenärer 56-65 år

Källa: Kronofogden, feb. 2012

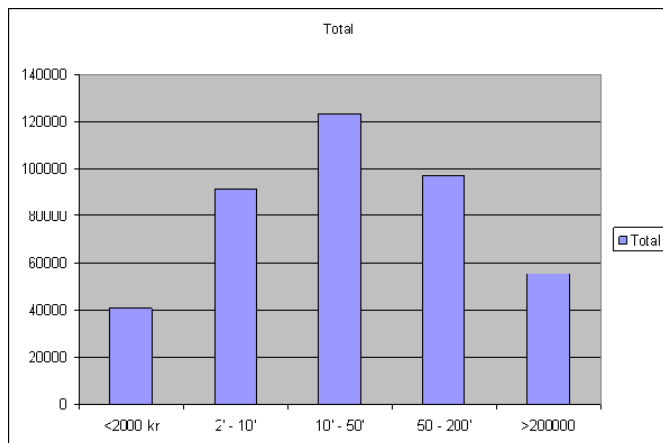
Ungefär en tredjedel av de registrerade gäldenärerna i dessa åldersgrupper är kvinnor medan ungefär två tredjedelar är män, en trend som hållit i sig de senaste åren. Trenden är också att antalet registrerade äldre gäldenärer ökar över tid.⁴⁵ Antalet personer i riket äldre än 65 år ökar också

⁴⁵ Kronofogden, Plex, februari 2012

över tid. Ser man till andel av befolkningen som är 66 år eller äldre, så har under vart och ett av de senaste åren 1,9 procent varit registrerade med skuld i Kronofogdens register. Bland män 66 år och äldre är andelen 3,5 procent vartdera året och bland kvinnor 1,0 procent. Om 20 år beräknas de som är äldre än 65 år vara drygt 2,3 miljoner personer.⁴⁶

Om man tittar på skuldbeloppens storlek och hur de fördelar sig bland gäldenärerna totalt sett ser man att staplarna följer normalfördelningskurvan, och att det är allra vanligast med ett skuld-saldo på mellan 10 000 och 50 000 kronor.

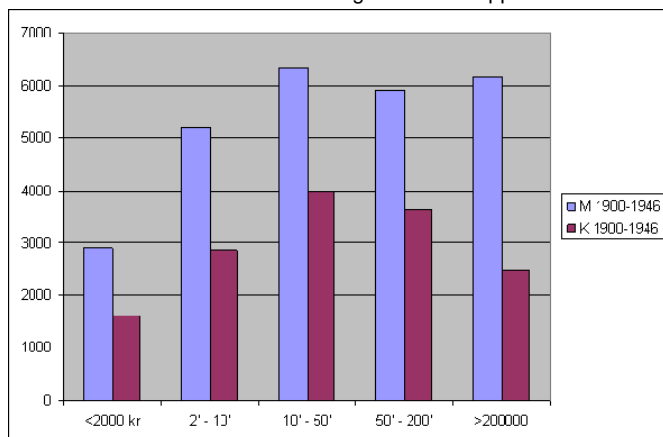
Tabell 1. Antal pågående gäldenärer fördelat över skuldbelopp, Intervall: <2 000 till > 200 000 kr. Alla åldrar.

Källa: Kronofogden, dec. 2011

Studerar man gruppen som är födda mellan åren 1900-1946 blir fördelningen annorlunda – kvinnor följer totalkurvan bättre medan männen med skuld oftare har högre skuldbelopp. I tabellen nedan framgår hur fördelningen mellan män och kvinnor ser ut.

Tabell 2. Gäldenärer >65 år fördelning av skuldbelopp

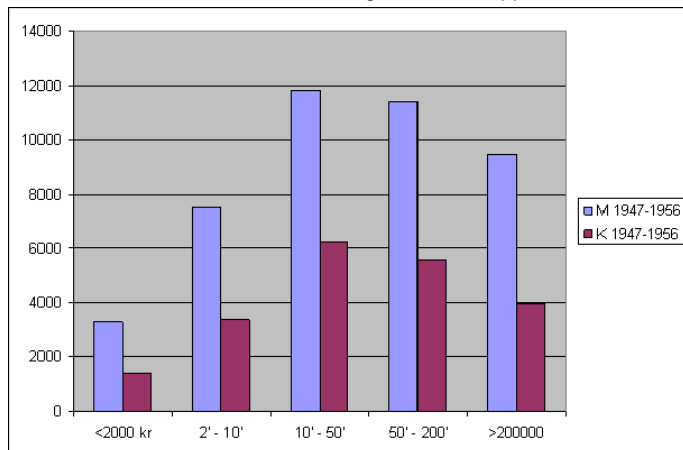

Källa: Kronofogden, dec. 2011

Samma mönster går att se i gruppen födda mellan åren 1947-1956, alltså den grupp som under kommande tioårsperiod når pensionsåldern. När man tittar på dessa kurvor ser man att ett antal äldre personer har relativt stora skulder registrerade hos myndigheten.

⁴⁶ Statistiska Centralbyrån. *Sveriges framtida befolkning 2011–2060*

Tabell 3 Gälldenärer 54-65 år fördelning av skuldbelopp

Källa: Kronofogden, dec. 2011

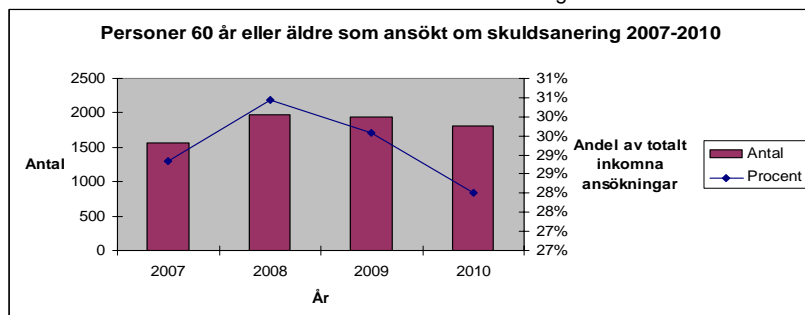
Som man kan utläsa av stapeldiagrammen är det mycket vanligare att männen har skulder i vart och ett av skuldbeloppsegmenten. Detta kan bland annat bero på att det traditionellt sett varit vanligt att männen tecknat kontrakt och avtal som rört ett hushålls gemensamma krediter och utgifter för exempelvis boende, telefoni och bil.

I detta sammanhang är det värt att återknyta till ett resonemang som vi förde i *Omvärldsanalys 1, april 2011*. Vad vi då kunde konstatera var att det finns ett stort antal gälldenärer som legat kvar i våra register under många år. Över tid kan vi se hur dessa successivt förflyttar sig högerut i diagrammet i takt med att gälldenärerna blir äldre. År 2011 var toppen av linjen i diagrammet 49 år. Om utvecklingen håller i sig kommer Kronofogden om 15 år att ha ett stort antal gälldenärer i åldern 65 år och däröver. Gruppen minskar också successivt av flera skäl, bland annat genom preskription, skuldsanering eller att de avlider, men oaktat detta kommer en hel del att finnas kvar i våra register med gammal skuldsättning.⁴⁷

4.2 Äldre personer som söker skuldsanering

Mellan åren 2007-2010 har antalet inkomna ansökningar om skuldsanering bland personer 60 år och äldre varierat mellan 1 570 och 1 936 stycken och utgjort mellan 28 och 30 procent av det totala antalet. Störst andel ansökningar har under denna period kommit från personer som är mellan 50-59 år. Den vanligaste grundorsaken till skuldsättningen är enligt Kronofogdens interna uppföljning konsumtion (44 procent år 2010) och den främsta orsaken till att individen slutligen hamnar på obestånd är sjukdom (26 procent). I pensionärgruppen är det fler män än kvinnor som ansöker om skuldsanering.

Tabell 4. Personer över 60 år som ansökt om skuldsanering åren 2007-2010

Källa: Kronofogden, 2010

⁴⁷ Kronofogden. *Omvärldsanalys 1, april 2011*

4.3 Pensionärernas ekonomiska situation

Det finns ett par olika faktorer som påverkar ekonomin för den som är pensionär varför det är svårt att uttala sig generellt om pensionärernas ekonomiska situation. Under innevarande år beräknas dock ett pensionärspår få en inkomstförstärkning men storleken på denna beror på hur stor den statliga pensionen samt tjänstepensionen är.⁴⁸

Bland individerna inom gruppen varierar inkomsterna och utgifterna, men enligt SCB hade män födda på 1940-talet högst genomsnittlig pension. Genomsnittspensionen i den yngsta åldersgruppen bland kvinnorna, alltså de som är 65-69 år, är lägre än genomsnittspensionen i den äldsta åldersgruppen bland männen (90+).⁴⁹ I genomsnitt har kvinnor födda på 30- och 40-talet 50-80 000 kronor lägre pension om året än jämnåriga män. Skillnaderna tros bero på att kvinnor deltid arbetat i större utsträckning än män.⁵⁰ Till detta kan dock alltså tillkomma andra inkomster, förmögenheter eller utgifter som påverkar på ekonomin hos den enskilde individen.

Det är exempelvis inte ovanligt att de som är eller som inom några år blir pensionärer äger sina hus eller bostadsrätter. Inte sällan är dessa bostäder lågt belånade. En allt vanligare skuldfälla för pensionärer är så kallade seniorlån som erbjuds dessa äldre. Bostaden står då som säkerhet och pengarna är tänkta att dryga ut pensionen genom att de investeras i försäkringar och på finansmarknaden. Detta kan dock vara riskfyllt om värdet på investeringen skulle sjunka – försvinner kapitalet finns ju bara skulden kvar. Allt fler oseriösa förmedlare erbjuder nu denna produkt och Finansinspektionen vill därför öka sin tillsyn och ställa högre krav på rådgivare.⁵¹

4.4 Fattigpensionärer – finns de?

Enligt Pensionsmyndigheten uppgår den allmänna pensionen i år till 11 428 kronor per månad i genomsnitt per person, före skatt. I det beloppet ingår inte tjänstepension och privat pensionssparande. Det är främst yngre pensionärer som ligger över snittet. Garantipensionen ligger före skatt på 6 967 kronor i månaden för makar och 7 810 kronor för den som är ogift. Pensionärer med låg pension kan få bostadstillägg (BTP).

Pensionärer som enbart har garantipension eller låg inkomstrelaterad pension betraktas som fattiga pensionärer. Allra sämst ekonomi har kvinnor över 85 år där många bara lever på garantipension och således har mycket låg disponibel inkomst.⁵² Framtidens fattigpensionärer kommer förmodligen att utgöras av bredare grupp människor än hittills. Personer som exempelvis varit arbetslösa under mycket lång tid eller som arbetat utan kollektivavtal kommer att få mycket låga pensionsutbetalningar. Samma sak gäller de som arbetat deltid under större delen av sitt yrkesverksamma liv.

4.5 Omställningsproblemet

Budget- och skuldrådgivare i landet menar att många nyblivna pensionärer har svårt att anpassa ekonomin efter pensionen och att detta kan leda till ekonomiska problem. Har de en hög grad av belåning och bristfälliga eller förlegade kunskaper i ekonomi ökar risken för att de inte kan återbetala lån om exempelvis ersättningar uteblir.

⁴⁸ Dagens Nyheter, "Hushållen får mer kvar i plånboken", 2012-02-19; Pensionärsparet i tidningens räkneexempel fick 670 kronor mer per månad.

⁴⁹ Pensionärernas riksorganisation (webb). "Fakta om pensionärer".

⁵⁰ Statistiska Centralbyrån (webb) 2012-03-23

⁵¹ Dagens Nyheter, "Seniorlån kan bli skuldfälla", 2012-03-14

⁵² Ekonominyheterna TV4, 2010-01-19

Med reducerad inkomst, som pension de facto innebär, gäller det att anpassa levernet efter den nya standarden vilket kan vara en svår omställning.⁵³ Många blivande pensionärer tror dock att de ska få en god ekonomi som äldre, och många som är pensionärer menar att de faktiskt förverkligar sina drömmar. Bland dem som inte förverkligat sina drömmar uppges de ekonomiska förutsättningarna vara hindret.⁵⁴ För en del av de blivande pensionärerna kommer problemen kring omställningen, främst i ekonomiskt avseende, att få konsekvenser.

4.6 Konsekvenser för Kronofogden

Eftersom övergången från yrkesarbetande till ålderspensionär idag är mindre ”dramatisk” än tidigare tenderar också omställningsproblemen att bli vanligare. Idag går vi inte i pension, vi slutar att yrkesarbeta. På något sätt förefaller vi också vara mindre benägna att ställa om våra liv och acceptera att våra inkomster och vår levnadsstandard för de flesta av oss kommer att förändras till det sämre. Med allt bättre hälsa har ökad ålder fått en ny innebörd. Dagens och framtidens pensionärer har en annan självbild än tidigare. Allt fler pensionärer vill ha ett aktivt liv med resor och upplevelser. Tidigare fanns det en bättre framförhållning och en bättre acceptans för att pensionärlivet innebar en förändring avseende även avseende privatekonomin. Men då var också förutsättningarna lite annorlunda. Hur stor din pension ska bli idag är beroende av betydligt fler faktorer än tidigare. Detta skapar en osäkerhet hos många.

Kreditsamhället har också inneburit stora förändringar. Vi är vana att kunna låna pengar om vi inte har eget sparad kapital. De som blir ålderspensionärer idag har förmodligen varit betydligt mer kreditaktiva än vad deras föräldrar överhuvudtaget kunde föreställa sig var möjligt. Kredit- och låneskulder tar vi idag - på gott och ont - med oss in i pensionärlivet. Här finns det risker att beakta avseende överskuldssättning.

Budget- och skuldrådgivarna har också noterat att de allt oftare är i kontakt med äldre medborgare. Myndigheten bör således förbereda sig på ett ökat inflöde av äldre gäldenärer. Som diagrammen på sidan 10 visar ökar antalet pensionärer med skulder över tid. Diagrammen (sidorna 11-12) visar dessutom att många äldre har relativt stora skulder. Samtidigt är inkomsterna i de allra flesta fall ganska fasta för pensionärer. Med begränsad inkomst och stora skulder är utsikterna att betala tillbaka sämre och det finns risk att tiden som gäldenär blir utdragen.

Som nämnts ovan kommer antalet ålderspensionärer i Sverige att öka rejält i framtiden. Som en naturlig konsekvens av detta kommer också antalet äldre personer som kommer i kontakt med myndigheten att öka, och antalet äldre gäldenärer likaså. Inflödet av nya äldre gäldenärer i kombination med redan befintliga äldre gäldenärer gör att andelen gäldenärer i pensionsåldern blir mycket större i framtiden än den är idag. Finns särskilda behov att ta hänsyn till i och med detta? Hur ser till exempel den äldre kundens krav ut på oss – fungerar befintliga blanketter och brev, godtar de att receptionerna har öppet färre timmar, och är Kundservice förberett på att ta emot fler samtal och e-postmeddelanden från denna växande kundgrupp? Och hur kan vi förebygga så att inte fler pensionärer riskerar att hamna i våra register? Här finns flera utmaningar för Kronofogden.

⁵³ Yrkesföreningen för budget- och skuldrådgivare.

⁵⁴ Novus, ”Drömmar om livet som pensionär”, 2011-05-11

5. E-handel – en växande skuldfälla?

E-handeln har ökat starkt de senaste åren, och i internationell jämförelse är e-handeln i Sverige en av de starkast växande i Västeuropa.⁵⁵ År 2003 omsatte branschen 4,9 miljarder kronor. Förra året hade omsättningen ökat till totalt 27,7 miljarder kronor, vilket motsvarar en ökning på strax över 10 procent jämfört med år 2010. Trots ett vikande konjunkturläge och en fördjupad skuldkris fortsatte branschen att expandera. E-handelns andel av den svenska detaljhandeln är idag 5 procent. Hemelektronik och böcker tillhör de mest köpta produkterna på nätet.⁵⁶ I takt med utvecklingen av kreditsamhället och den digitala tekniken har det blivit lättare att konsumera på distans, även över gränserna.

När e-handel blir en allt vanligare företeelse i hushållens konsumtionsmönster finns det anledning för Kronofogden att fördjupa sina kunskaper i ämnet. Vi ser redan idag tendenser till att handeln på Internet för med sig oönskade effekter avseende skuldsättning. I en nyligen genomförd undersökning kunde Kronofogden konstatera att unga kvinnor i åldern 18-25 år i högre utsträckning än unga män hade betalningsförelägganden där sökanden yrkat ersättning för obetald vara köpt via elektronisk beställning.⁵⁷

5.1 E-handel som begrepp

Det som vi vanligen associerar med e-handel, eller vardagligt talat nätshopping, är handel av exempelvis böcker, hemelektronik eller kläder. Men e-handel är ett begrepp som omfattar ett betydligt större område än så. Köp av tågbiljetter, programvara och andrahandsprylar räknas exempelvis hit. Blocket är till exempel ett av marknadens mer expansiva e-handelföretag, låt vara att de inte säljer egna produkter. Branschen skiljer på fyra olika typer av e-handel.

- *Ren e-handel.* Handel av digitala produkter, exempelvis mjukvaruprogram, elektroniska böcker eller musikfiler. Beställning, köp och leverans sker helt digitalt.
- *Partiell e-handel.* Beställningen sker digitalt men produkten är en fysisk vara och leveransen sker fysiskt till beställaren.
- *Distanshandel.* Beställningen av vara genom brev- eller telefonkontakt med exempelvis postorderföretag.
- *Business to Business.* Elektronisk handel mellan företag och organisationer.

När det gäller att bedöma riskerna med överkonsumtion i detta avseende torde den partiella e-handeln vara mest intressant att titta närmare på. Även om det fortfarande är vanligt att köp hos postorderföretag sker via beställningstalong eller telefon, ökar användningen av Internet successivt. Idag medför tekniken att du enkelt och lätt kan köpa varor och tjänster på Internet via din smarttelefon eller surfplatta.

5.2 E-handelns utveckling

Idag finns det över 700 etablerade e-handelsföretag i Sverige. Hemelektronik, kläder och böcker är alltså varor som toppar försäljningen, men sport- och heminredningsartiklar väntas öka sina andelar inom e-handeln. Branschen går bra vilket visar sig i att sex av tio näthandelsföretag ökade sin försäljning under år 2011.⁵⁸ Enligt Handels utredningsinstitut (HUI) handlar tre av tio konsumenter varor på Internet varje månad.

⁵⁵ Ehandel.org (webb), *Handeln växer starkast i Västeuropa*, 2011-01-14

⁵⁶ Posten, Svensk direkthandel och HUI Research, *E-barometern Q4 2011*

⁵⁷ Svenska Dagbladet (webb), *Unga kvinnor förköper sig på nätet*, 2012-01-03

⁵⁸ *E-barometern Q4 2011*

5.3 Skillnader i konsumtionsvanor mellan könen

Posten, Svensk Distanshandel och HUI Research publicerar kvartalsvis en gemensam branschrapport, *e-barometern*. I rapporten för sista kvartalet 2011 återges en undersökning om svenskar-
nas köpvanor på Internet. Undersökningen visar några intressanta saker, bland annat hur män och kvinnor handlar på Internet.

De som handlar mest frekvent på nätet är unga män i åldersgruppen 18-29 år. I denna åldersgrupp handlar konsumenterna varor på Internet minst en gång i månaden. Riksgenomsnittet för män i alla åldrar som handlar varor på Internet varje månad är 28 procent (2011). Män konsumerar i huvudsak varor inom kategorin hemelektronik; 60 procent av dem som handlar regelbundet på Internet har köpt elektroniska produkter. 40 procent av männen har e-handlat böcker och 27 procent filmer.

För kvinnor är det en något äldre åldersgrupp (30-49 år) som handlar mer regelbundet. Riksgenomsnittet för kvinnor är samma som för män, det vill säga 28 procent. Andelen unga kvinnor som handlar mer frekvent på Internet ligger på 26 procent. Om män framför allt köper hemelektronik köper kvinnor främst böcker, kläder och skor. 59 procent av kvinnorna handlar böcker och 53 procent köper kläder och skor av näthandelsföretagen. 30 procent av kvinnorna köper hemelektronik.

För båda könen är det intressant att se att den äldsta konsumentgruppen, det vill säga de över 65 år, är ganska aktiva e-handelskonsumenter. 16 procent av kvinnorna och 15 procent av männen i åldern 65-79 år handlar en gång i månaden på Internet.

Vägen till ett näthandelsföretag ser lite olika ut för män och kvinnor. Båda könen använder i stor utsträckning sökmotorer för att hitta den vara de söker, 65 procent av kvinnorna och 72 procent av männen. Kvinnor använder större utsträckning sociala medier än vad män gör. Män å andra sidan använder generellt så kallade jämförelsesajter, vilket kan bero på att hemelektronik är en produktkategori med stort fokus på priset.

Frågan om Internethandeln kommer att öka bland ungdomar är svår att besvara entydigt. En ny amerikansk undersökning visar att 66 procent av unga vuxna (18-25 år) föredrar att handla kläder och skor i fysiska butiker. Internet används främst som ett sätt att skaffa information om produkten och hitta en butik med attraktiva priser.⁵⁹ Det är möjligt att det i detta sammanhang finns en skillnad mellan unga män och kvinnor.

5.4 Kritiken mot e-handelsföretagen

Det har under året förekommit en del kritik mot hur e-handelsföretagen agerar gentemot sina kunder. Oklara köpevillkor, bristande kundservice och långa leveranstider har varit föremål för en del kritiska synpunkter från enskilda konsumenter och konsumentorganisationer. Under år 2011 gjorde Konsumentverket en granskning av 713 näthandelsföretag och deras webbsidor. Resultatet av undersökningen visade att hela 69 procent av e-handelsföretagen inte följer lagen om e-handel. Bristerna visade sig i att webbsidorna helt eller delvis saknar uppgift om bolagets organisationsnummer och kontaktuppgifter till kundsupport eller motsvarande. Enligt lagen ska sådana uppgifter framgå tydligt på webbsidorna. Endast 32 procent av företagen uppfyllde helt bestämmelserna i lagen om e-handel.⁶⁰

Att handla på Internet medför vissa risker. Bedrägerierna på Internet har ökat successivt. Hand-
deln mellan privatpersoner är särskilt drabbad i detta avseende, bland annat på så kallade köp-

⁵⁹ Market.se (webb). *Unga handlar helst kläder i fysiska butiker*, 2012-01-19

⁶⁰ Konsumentverket, (webb) Pressmeddelande: *Näthandelsföretag bryter mot lagen*, 2011-09-27

och-sälj-sajter. Konsumentköplagens bestämmelser är inte tillämpliga inom denna form av e-handel. Enligt Brottsförebyggande rådet (Brå) var antalet anmälda Internetbedrägerier i generella termer 14 350 för år 2010. Preliminära siffror för år 2011 visar en ökning av dessa brott med nära 650 anmälningar.⁶¹

5.5 E-handel och riskerna för överskuldssättning

Huruvida trenden med en ökad konsumtion av varor och tjänster på Internet skulle medföra ökad risk för problematisk skuldsättning hos den enskilde, finns det så vitt vi kan se ingen forskning som visar. Det är möjligt att det finns internationella studier på området, men dessa har vi inte haft tillgång till. Att överdriven privatkonsumtion i allmänhet kan leda till ekonomiska problem är dock känt sedan tidigare. Den tekniska utvecklingen i kombination med övergången till ett mer etablerat kreditsamhälle gör att konsumenten inte längre är beroende av affärernas öppettider, deras placering i geografien eller ens om de ekonomiska förutsättningarna finns. På andra områden vet vi att en ökad tillgänglighet och en förenklad process att ingå avtal också medfört att fler personer hamnat i betalningssvårigheter. Mobiltelefoni och sms-lån är exempel på produkter – om än helt olika – där en expansiv marknad med lättillgängliga produkter fått vissa konsumenter att överkonsumera. Det är därför inte uteslutet att en ökad konsumtion på Internet kan leda till att fler personer skuldsätter sig i överkant. Att handla elektroniskt, främst på kredit, innebär samtidigt att pengar anonymiseras, det vill säga de reduceras till nakna siffror som flyttas över till säljaren.

Forskning har visat att konsumtion till stora delar är en integrerad del av vår livsstil. Kopplingen mellan konsumtion och livsstil är särskilt tydlig hos unga vuxna.⁶² I ett sådant läge blir behovet av att konsumera ännu starkare, vare sig de ekonomiska förutsättningarna finns eller inte. E-handelsföretagen har anpassat sig och erbjuder idag genom olika finansbolag alternativa finansieringslösningar för de kunder som inte vill – eller kan – betala varan direkt. Detta är inget nytt fenomen, men det har på senare tid blivit en etablerad och accepterad del i vårt konsumtionsbeteende. Det finns även finansbolag som specialiserat sig på att knyta en mängd kända e-handelsföretag till sig. Dessa företag marknadsför sig genom att erbjuda kunden kredit med löfte om att varan betalas först när kunden fått leveransen. Kunden betalar alltså inte till e-handelsföretaget som sålt varan utan till ett finansbolag. Värt att notera i sammanhanget är att ett finansbolag som erbjuder krediterna också kan vara ägare till det inkassobolag, som i ett senare led kräver in fordringarna.

Det hade varit intressant att veta hur många av köp på Internet som sker mot faktura eller på kredit/delbetalning i förhållande till hur många köp som kunden betalar direkt i anslutning till beställningen. Någon sådan övergripande statistik har vi dock inte kunnat finna.

Däremot har Konsumentverket tittat på hur ungdomar (15-17 år) finansierar sina köp på Internet. Av deras undersökning ser vi att pojkar i betydligt större utsträckning betalar sina köp genom bank- eller kreditkort än vad flickor gör. 47 procent av de tillfrågade pojkarna betalade direkt med kort, endast 28 procent av flickorna gjorde detsamma. Hela 21 procent av flickorna gjorde sina köp mot faktura vilket endast drygt 9 procent av pojkarna gjorde. De tillfrågade flickorna uppgav också att föräldrarna i större utsträckning betalade deras konsumtion på nätet (33,8 procent). Samma siffra för pojkar var 20,9 procent.⁶³

⁶¹ Brottsförebyggande rådet (webb). Statistik hämtad från Brå:s statistikdatabas.

⁶² Martina Lönnberg, "Ungdomar identitet och konsumtion", uppsats, Arcada Högskola, Helsingfors 2010

⁶³ Konsumentverket, *Rapport 2011:13 Hur handlar unga? En studie i ungas konsumtion 2011*

5.6 Vad ser Kronofogden?

Inledningsvis refererades till en ny undersökning i vilken Kronofogden gått igenom grunderna till 1 000 inkomna betalningsförelägganden där svaranden är unga vuxna i åldern 18-25 år. En av de mest vanliga grunderna för sökandenas krav var kategorin vara köpt mot faktura. En stor del av dessa kunde relateras till köp gjorda hos e-handelsföretag. Undersökningen visade också att unga kvinnor i högre utsträckning än unga män hade skuldsatt sig för sådana köp. Resultatet är intressant eftersom unga kvinnor handlar mindre frekvent på Internet än vad unga män gör.

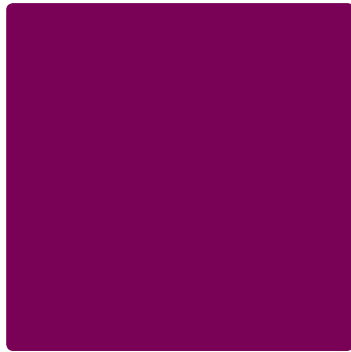
Kronofogden har bland sökande borgenärer identifierat många företag som sysslar med e-handel eller finansbolag som förmedlar finansieringen av Internethandel. Dessa företag har under år 2011 lämnat in drygt 150 000 betalningsförelägganden till Kronofogden, där fordran kan knytas till e-handel, antingen direkt eller indirekt genom finansieringen. Om denna siffra är helt med sanningen överensstämmande är svårt att svara på, eftersom den här typen av fordringar inte sällan överlåtes till annan borgenär eller i vissa fall köps upp av inkassobolag. Dessutom kan exempelvis ett finansbolag visserligen vara kopplat till ett eller flera e-handelsföretag, men samtidigt hantera krediter som inte på något sätt har med Internethandel att göra. Detta gör det ännu svårare att försöka detektera ett korrekt antal inlämnade ärenden relaterade till privatkonsumtion på Internet.

Värt att notera är dock att det bland de fem största ingivarna till Kronofogden idag finns ett finansbolag kopplat till e-handelsbranschen, som år 2011 lämnade in 26 202 ansökningar om betalningsföreläggande. Det är nästan en fördubbling av antalet ärenden sedan år 2010.

5.7 Konsekvenser för Kronofogden

Mot bakgrund av e-handelsbranschens expansion och de iakttagelser som gjorts inom myndigheten, har Kronofogden för avsikt att fördjupa sina kunskaper beträffande e-handeln och de finansbolag som är kopplade till branschen. Erfarenheterna från arbetet med överskuldssättning för elektronisk kommunikation, främst mobil telefoni, visade att antalet betalningsföreläggande ökade i takt med att mobilbranschen expanderade. Förebyggande insatser i detta sammanhang har medfört att ärendemängden stabiliserade sig och har de senaste åren minskat successivt.

Det är sannolikt så att Kronofogden de närmsta åren kommer att se ett ökat inflöde av ärenden som har sin grund i konsumtion på Internet. Trots vikande konjunktur och oro i finansvärlden visar e-handelsbranschen inga tecken på att mattas av. Detsamma gäller människors vilja att konsumera.

Telefon: 0771-73 73 00
www.kronofogden.se